

Справаздача за 2016 год аб свабодзе веравызнання ў краінах свету

Асноўныя палажэнні

Канстытуцыя гарантуе асобе свабоду веравызнання і магчымасць практыкаваць любыя рэлігійныя перакананні, але забараняе рэлігійную дзейнасць, накіраваную супраць суверэнітэту дзяржавы, яе канстытуцыйнага ладу і «грамадзянскай згоды». Закон прызнае «вызначальную ролю» Беларускай праваслаўнай царквы (БПЦ), а канкардат забяспечвае БПЦ такія правы і прывілеі, якіх не маюць іншыя рэлігійныя групы, аднак пры гэтым закон таксама прызнае гістарычную важнасць такіх «традыцыйных» канфесій, як каталіцтва, іудаізм, іслам і евангельскае лютэранства. Паводле закона, усе зарэгістраваныя рэлігійныя групы мусяць атрымліваць дазвол на правядзенне мерапрыемстваў па-за межамі сваіх памяшканняў, у тым ліку і для празелітызму, а таксама павінны атрымаць папярэдні дазвол уладаў на ўвоз і распаўсюд рэлігійнай літаратуры. Закон забараняе любую рэлігійную дзейнасць з боку незарэгістраваных групаў. Улады працягвалі затрымліваць і штрафваць асобаў за арганізацыю або правядзенне несанкцыянаваных рэлігійных сходаў у прыватных дамах, за празелітызм і за адмову служыць у войску, нягледзячы на прыняцце закона, які забяспечвае права на альтэрнатыўную службу. Улады таксама працягвалі адмаўляць некаторым рэлігійным меншасцям у рэгістрацыі і заяўлялі, што могуць адклікаць рэгістрацыю шэрагу суполак Сведкаў Іеговы. Некаторыя рэлігійныя меншасці па-ранейшаму неахвотна падавалі заявы на рэгістрацыю ў сувязі з тым, што не жадалі даваць свае імёны, патрэбныя для працэсу рэгістрацыі, праз страх пераследу і пакарання з боку ўладаў. Дзяржава працягвала назіраць за незарэгістраванымі рэлігійнымі суполкамі. На думку незалежных рэлігійных экспертаў, многія суполкі па-ранейшаму неахвотна паведамлялі пра факты дрэннага стаўлення і абмежаванняў праз страх перад пакараннем. Тэрэмныя ўлады адмаўлялі мусульманскім і пратэстанцкім святарам, а таксама святарам нетрадыцыйных канфесій у доступе да зняволеных, якія вызнаюць іх рэлігію, у той час як давалі такі доступ прадстаўнікам БПЦ і Рымска-каталіцкім святарам. Пратэстанцкія і іншыя рэлігійныя меншасці паведамлялі, што ўлады па-ранейшаму абмяжоўвалі іх магчымасць на атрыманне або перавод уласнасці для рэлігійных патрэбаў.

Лідары габрэйскіх суполак працягвалі выказваць заклапочанасць з нагоды штогадовага ўшанавання БПЦ памяці дзіцяці, нібыта забітага габрэямі каля Гродна ў 1690 годзе, у якасці аднаго са сваіх святых і пакутнікаў. Паступалі паведамленні пра вандалізм у дачыненні да шэрагу габрэйскіх мемарыялаў.

Супрацоўнікі амбасады ЗША сустрэліся з Упаўнаважаным па справах рэлігій і нацыянальнасцяў для абмеркавання сітуацыі з веравызнаннем у краіне, у тым ліку пытанняў патрабавання да рэгістрацыі і дзейнасці рэлігійных групаў, візавых правілаў для замежных святароў і распаўсюду рэлігійнай літаратуры. Часовы павяраны ў справах і іншыя супрацоўнікі амбасады сустракаліся з прадстаўнікамі габрэйскіх суполак, каб абмеркаваць праявы антысемітызму і захавання габрэйскай рэлігійнай спадчыны. Супрацоўнікі амбасады таксама сустракаліся з пратэстантамі, вернікамі Сведкаў Іеговы, сябрамі Міжнароднага таварыства Свядомасці Крышны і іншымі групамі, з актывістамі грамадзянскай супольнасці і адвакатамі рэлігійных групаў для абмеркавання дзяржаўных абмежаванняў на рэгістрацыю і дзейнасць рэлігійных меншасцяў.

Раздзел I. Рэлігійная дэмаграфія

Урад ЗША ацэньвае агульную колькасць насельніцтва ў 9,6 млн чалавек (дадзеныя ліпеня 2016 года). Згодна з апытаннем Дзяржаўнага інфармацыйна-аналітычнага цэнтра пры Адміністрацыі Прэзідэнта, праведзеным у студзені 2016 года, блізу 53 % дарослага насельніцтва належыць да БПЦ, 6 % - да Рымска-каталіцкай царквы. 8 % дарослага насельніцтва прылічаюць сябе да атэістаў, а 22 % не змаглі вызначыцца. Меншыя рэлігійныя групы, якія складаюць прыкладна 2 % насельніцтва, уключаюць іўдзеяў, мусульман, грэка-католікаў (уніяты), старавераў (як тых, хто практыкуе сваю веру са святарамі і звычайна завуцца “папоўцамі”, так і тых, хто практыкуе веру без святароў і звычайна завуцца “беспапоўцамі”) і іншых праваслаўных груп, што не ўваходзяць у БПЦ, лютэран, Сведкаў Іеговы, Апостальскіх хрысціян, прэсвітарыян і іншых пратэстанцкіх групаў, прадстаўнікоў Армянскай апостальскай царквы, лаціна-католікаў, прадстаўнікоў Міжнароднага таварыства Свядомасці Крышны, бахаеў, Царквы Ісуса Хрыста Святых апошніх дзён (мармоны) і будыстаў. Паведамляецца, што габрэйскія суполкі налічваюць ад 30 000 да 40 000 габрэяў. Этнічныя палякі, якія складаюць блізу 3 % насельніцтва, як правіла з’яўляюцца католікамі.

Раздзел II. Статус стаўлення ўладаў да свабоды веравызнання

Прававы кантэкст

Канстытуцыя гарантуе асобам свабоду веравызнання і магчымасць практыкаваць любыя рэлігійныя перакананні ды ўдзельнічаць у актах пакланення, не забароненых законам. Яна прадугледжвае роўнасць усіх рэлігій перад законам. Канстытуцыя сцвярджае, што стасункі паміж дзяржавай і рэлігійнымі арганізацыямі рэгулююцца законам “з улікам іх уплыву на фармаванне духоўных, культурных і дзяржаўных традыцый беларускага народа”. Яна забараняе дзейнасць рэлігійных групаў, накіраваную супраць суверэнітэту дзяржавы, яе канстытуцыйнай сістэмы і грамадзянскай згоды, звязаную з парушэннем грамадзянскіх правоў і свабод, што “перашкаджае выкананню дзяржаўных, грамадскіх і сямейных абавязкаў” грамадзянамі або наносіць шкоду здароўю і маралі грамадства. Канстытуцыя сцвярджае, што закон вызначае ўмовы вызвалення ад вайскавай службы і ў якасці яе замены - прызыў на альтэрнатыўную службу.

Апарат Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў рэгулюе ўсе рэлігійныя пытанні.

Закон прызнае “вызначальную ролю” БПЦ у развіцці традыцый народа, а таксама гістарычную значнасць рэлігійных групаў, якія звычайна называюць “традыцыйнымі” канфесіямі: каталіцтва, іўдаізму, ісламу і евангельскае лютэранства. Закон не разглядае ў якасці “традыцыйных” больш новыя рэлігійныя групы, а таксама такія групы, як беспапоўскія стараверы і кальвінісцкія царквы, што сягаюць сваімі каранямі ў гісторыю краіны ад XVII стагоддзя.

Канкардат паміж урадам і БПЦ забяспечвае БПЦ аўтаномію ва ўнутраных справах, свабоду ажыццяўляць рэлігійныя абрады і іншыя віды дзейнасці, а таксама асаблівыя стасункі з дзяржавай. Канкардат прызнае “ўплыў БПЦ на фармаванне духоўных, культурных і нацыянальных традыцый беларускага народа”. Хоць, паводле яго, пагадненне не абмяжоўвае свабоду веравызнання іншых рэлігійных групаў, канкардат заклікае ўрад і БПЦ змагацца з неназванымі “псеўдарэлігійнымі структурамі, якія ўяўляюць небяспеку для асобных людзей і

ўсяго грамадства”. БПЦ, у адрозненне ад іншых рэлігійных суполак, атрымлівае субсідыі ад дзяржавы. Акрамя таго, БПЦ валодае выключным правам на выкарыстанне слова “праваслаўны” ў сваёй назве і можа ўжываць у якасці свайго сімвала шасціканцовы Крыж Еўфрасінні Полацкай, святой-заступніцы краіны.

Канкардат таксама служыць асновай для пагадненняў паміж БПЦ і асобнымі дзяржаўнымі органамі. Існуе прынамсі тузін такіх пагадненняў, у тым ліку пагадненне з Міністэрствам адукацыі, якое тычыцца супрацоўніцтва ў галіне адукацыі на перыяд да 2020 года і прадугледжвае сумесныя праекты з мэтай “духоўнага і маральнага выхавання” студэнтаў на аснове традыцый і гісторыі БПЦ.

Закон вызначае тры ўзроўні зарэгістраваных рэлігійных групаў: рэлігійныя суполкі, рэлігійныя аб’яднанні і рэспубліканскія рэлігійныя аб’яднанні. Рэлігійныя суполкі павінны ўключаць не менш за 20 чалавек ва ўзросце, старэйшым за 18 год, якія жывуць у адным ці некалькіх суседніх раёнах. Рэлігійныя аб’яднанні павінны ўключаць прынамсі 10 рэлігійных суполак, адна з якіх мусіць дзейнічаць у краіне не менш за 20 год і можа быць утвораная толькі рэлігійным аб’яднаннем на рэспубліканскім узроўні. Рэспубліканскія рэлігійныя аб’яднанні могуць фармавацца толькі тады, калі яны ахопліваюць актыўныя рэлігійныя суполкі прынамсі ў чатырох з шасці абласцей краіны.

Згодна з самымі апошнімі дасяжнымі афіцыйнымі дадзенымі, сабранымі ў 2015 годзе, у краіне зарэгістравана 26 рэлігійных канфесій і дэнамінацый, якія ахопліваюць 3 315 рэлігійных суполак і 173 рэлігійныя аб’яднанні, манастыры/кляштары, місіі, братэрствы, сястрынствы і школы. У БПЦ налічваецца 1 643 рэлігійныя суполкі, 15 дыяцэзіі, 7 школ, 35 манастыроў, 15 братэрстваў і 10 сястрынстваў. Рымска-каталіцкая царква мае 4 дыяцэзіі, 5 школ, 11 місій, 9 кляштароў і 491 суполку. Пратэстанцкія рэлігійныя арганізацыі 14 дэнамінацый маюць 1 057 рэлігійных суполак, 21 аб’яднанне, 22 місіі і 5 школ. Зарэгістравана 33 рэлігійныя суполкі старавераў. Існуе тры габрэйскія рэлігійныя аб’яднанні – артадаксальнае, хабад-любавіцкае і рэфарматарскае, якія маюць 52 суполкі, уключаючы 10 аўтаномнымі суполкамі. Акрамя таго, зарэгістравана 25 мусульманскіх рэлігійных суполак, 24 суніцкіх і адна шыіцкая.

Рэспубліканскія рэлігійныя аб’яднанні ўключаюць БПЦ, Рымска-каталіцкую царкву, Стараверскую царкву, Саюз евангельскіх хрысціян-баптыстаў, Саюз хрысціян веры евангельскай, Канфедэрацыю цэркваў хрысціян адвентыстаў сёмага дня, Аб’яднанне Новаапостальскіх цэркваў, Саюз хрысціянскіх цэркваў поўнага Евангелля, Аб’яднанне Сведкаў Іеговы, Саюз евангельска-лютэранскіх цэркваў, Габрэйскі рэлігійны саюз, Аб’яднанне габрэйскіх рэлігійных суполак, Саюз суполак рэфарматарскага іудаізму, Мусульманскае рэлігійнае аб’яднанне, духоўны савет мусульманаў і Рэлігійнае аб’яднанне бахаеў.

Для рэгістрацыі рэлігійная суполка мусіць падаць афіцыйную заяву з наступнай інфармацыяй: спіс імёнаў заснавальнікаў, месца іх пражывання, грамадзянства і асабістыя подпісы; копіі ўстаноўчых актаў; пратакол устаноўчага сходу; дазвол мясцовых уладаў, які пацвярджае права суполкі арэндаваць або выкарыстоўваць якую-кольвечы маёмасць, пазначаную ў яе статуце. Рэлігійная група, раней не зарэгістраваная ўрадам, павінна таксама даваць інфармацыю пра сваю веру. У апошнім выпадку закон прадугледжвае, што ўлады могуць запатрабаваць да шасці месяцаў для разгляду заявы на рэгістрацыю ў сувязі з дадатковай ацэнкай рэлігіі, якую выконвае прызначаная дзяржавай камісія экспертаў у галіне рэлігіі. Камісія ацэньвае асноўныя

вучэнні рэлігіі, яе абрады, практыкі, гісторыю, формы і метады дзейнасці; узровень дабрабыту і дабрачынных паслуг; празелітызм і місіянерскую дзейнасць; падыходы да пытанняў шлюбу і сям'і; адукацыйную дзейнасць; стаўленне да аховы здароўя і адпаведнасць патрабаванням заканадаўства. Акрамя таго, суполка павінна прадставіць любыя тэксты, напісаныя яе заснавальнікам, або тыя, што рэлігійнымі паслядоўнікамі лічацца святымі; інфармацыю аб забаронах для святароў і прыхільнікаў; спіс краін, дзе гэта рэлігія шырока распаўсюджана; спіс краін, што прызнаюць рэлігію афіцыйна; інфармацыю пра краіны, якія адмовіліся прызнаць рэлігію, і інфармацыю пра судовы пераслед супраць паслядоўнікаў рэлігіі ў іншых краінах.

Усе заявы на рэгістрацыю разглядаюць абласныя органы ўлады, а таксама ўлады горада Мінска або мясцовыя муніцыпальныя органы ўлады (для групаў па-за межамі Мінска). Дапушчальныя падставы для адмовы ў рэгістрацыі дастаткова шырокія і ўключаюць невыкананне патрабаванняў да стварэння суполкі; няўзгоднены або махлярскі статут ці іншы патрабаваны дакумент; парушэнні працэдураў стварэння рэлігійных арганізацый або адмоўную ацэнку прызначанай дзяржавай рэлігійнай экспертнай камісіі. Суполкі могуць аспрэчыць адмову ў судзе.

Для рэгістрацыі ў якасці рэлігійнага аб'яднання або рэспубліканскага рэлігійнага аб'яднання група мусіць падаць афіцыйную заяву з копіяй устаноўчых актаў, спіс сябраў кіраўнічага органа з біяграфічнымі звесткамі, пацверджанне дазволу на знаходжанне аб'яднання ў вызначаным месцы і пратаколы яго ўстаноўчага з'езду. Рэлігійныя аб'яднанні маюць выключнае права ствараць рэлігійныя навучальныя ўстановы і арганізоўваць кляштарныя і манастырскія супольнасці. Усе заявы на старэнне аб'яднанняў і рэспубліканскіх аб'яднанняў павінны быць пададзены ў Апарат Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў, які мае 30 дзён на адказ. Падставы для адмовы з'яўляюцца тымі самымі, як і для рэлігійных суполак, з той розніцай, што яны ўключаюць невыкананне патрабаванняў для стварэння не суполак, а аб'яднанняў. Адмова ці немагчымасць Апарата Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў даць адказ цягам 30-дзённага перыяду могуць быць абскарджаныя ў судзе.

Закон абмяжоўвае дзейнасць рэлігійных суполак і аб'яднанняў у вобласці юрысдыкцыі, у якой яны зарэгістраваныя. Закон дазваляе дзяржаўным органам, адказным за рэгістрацыю, выносіць пісьмовыя папярэджанні зарэгістраванай рэлігійнай групе за парушэнне любога закона або ажыццяўленне дзейнасці, якая выходзіць за рамкі абавязкаў, пазначаных у статуте групы. Дзяржава можа звярнуцца ў адпаведны суд у залежнасці ад юрысдыкцыі з мэтай зачыніць групу ў выпадку, калі тая не спыніла пазначаную ў пісьмовым папярэджанні незаконную дзейнасць на працягу 6 месяцаў або калі такая дзейнасць паўтараецца цягам аднаго года з моманту папярэджання. Дзяржава можа прыпыніць дзейнасць рэлігійнай групы да рашэння суда. Закон не ўтрымлівае палажэнняў аб абскарджанні папярэджання або прыпыненні яго дзеяння.

Закон забараняе любую рэлігійную дзейнасць ад імя незарэгістраваных групаў і вызначае ступень пакарання прадстаўнікоў групаў, якая вар'юецца ад нявызначаных штрафаў і да двух год пазбаўлення волі.

Жыллёвы кодэкс дазваляе рэлігійным групам праводзіць службы ў жылых памяшканнях, калі мясцовыя ўлады даюць на гэта дазвол. Мясцовыя ўлады мусяць пацвердзіць, што памяшканне адпавядае шэрагу нормаў, у тым ліку патрабаванням дзяржаўнай бяспекі і аховы здароўя, а

таксама санітарным нормам. Аднак такое рашэнне не прымаецца аўтаматычна, і закон не дазваляе рэлігійным групам праводзіць службы ў прыватных памяшканнях без папярэдняга дазволу мясцовых уладаў.

Паводле закона, усе рэлігійныя групы павінны атрымаць дазвол на правядзенне мерапрыемстваў, уключаючы з прызелітызмам, па-за межамі сваіх памяшканняў.

Закон патрабуе, каб усе рэлігійныя групы атрымлівалі з боку ўладаў папярэдні дазвол на ўвоз і распаўсюд рэлігійнай літаратуры. Працэс прыняцця рашэння ўключае афіцыйны разгляд дакументаў прызначанымі ўрадам экспертамі ў рэлігійных пытаннях.

Нягледзячы на тое, што не існуе закона, які б прадугледжваў сістэматычны працэс рэстытуцыі маёмасці, у тым ліку рэлігійнай, канфіскаванай у савецкі перыяд і перыяд фашысцкай акупацыі, групы могуць падаць мясцовым уладам заяву на рэстытуцыю ўласнай маёмасці. Пры гэтым закон аб рэлігіі абмяжоўвае рэстытуцыю канфіскаванай маёмасці, якая выкарыстоўваецца ў культурніцкіх і спартовых мэтах.

Закон дазваляе аб'яднанням і рэспубліканскім аб'яднанням ствараць школы для навучання духавенства, але забараняе гэта рабіць рэлігійным суполкам.

Зарэгістраваным рэлігійным суполкам, якія ўваходзяць у рэспубліканскія рэлігійныя аб'яднанні, закон дазваляе ў навучальных установах арганізоўваць пазакласныя рэлігійныя мерапрыемствы. Закон гаворыць, што рэспубліканскае рэлігійнае аб'яднанне павінна спачатку заключыць пагадненне аб супрацоўніцтве з Міністэрствам адукацыі. Студэнты, што жадаюць удзельнічаць у добраахвотнай "маральнай, грамадзянскай і патрыятычнай адукацыі" ў супрацоўніцтве з рэлігійнымі групамі, павінны альбо падаць пісьмовую заяву, у якой выразіць сваё жаданне прымаць удзел, альбо забяспечыць згоду на гэта сваіх законных апекуноў. Згодна з законам, "такія адукацыя падвышае дасведчанасць моладзі ў любых рэлігійных групах, дзейнасць якіх накіраваная на падрыў суверэнітэту, грамадзянскай згоды і канстытуцыйнага ладу Рэспублікі Беларусь або ў парушэннях правоў і свабод чалавека".

Закон забараняе рэлігійным групам, якія ніяк сябе не ідэнтыфікуюць, праводзіць заняткі ў школах. Закон таксама забараняе візіты прадстаўнікоў замежных рэлігійных місій; місіянерскую дзейнасць; збор ахвяраванняў для рэлігійных груп, складкі ад студэнтаў або любую іншую дабрачыннасць; распаўсюд рэлігійнай літаратуры, аўдыё-, відэа- і іншых рэлігійных матэрыялаў; правядзенне набажэнстваў, рэлігійных абрадаў і цырымоній і размяшчэнне рэлігійных сімвалаў і атрыбутаў у навучальных установах.

Закон не дапускае хатняе навучанне на падставе рэлігійных меркаванняў, а таксама прыватныя рэлігійныя школы.

Закон вызначае пакаранне, якое вар'юецца ад штрафаў і да пяці год пазбаўлення волі, за ўхіленне ад абавязковай вайсковай службы для асобаў, якія адмаўляюцца несці вайсковую службу па прычыне сваіх рэлігійных ці іншых перакананняў. 1 ліпеня ўрад прыняў новае палажэнне закона, якое дазваляе альтэрнатыўную грамадзянскую службу асобам, якія адмаўляюцца службы ў войску паводле меркаванняў сумлення. Чалавек, які хоча замяніць вайсковую службу альтэрнатыўнай грамадзянскай, мусіць падаць пісьмовае абгрунтаванне, уключыўшы ў яго свае біяграфічныя звесткі, інфармацыю пра рэлігійныя перакананні і любыя

іншыя дакументы, якія пацвярджаюць яго прыналежнасць да рэлігійнай групы. Працягласць альтэрнатыўнай службы для асобаў без ступені бакалаўра складае 36 месяцаў, а для асобаў са ступенню бакалаўра - 24 месяцы. У выпадку ўхвалення асобы будучы працаваць у медычных установах, дамах састарэлых, жыллёва-камунальных службах, лясных і сельскагаспадарчых установах, а таксама службах тэхнічнага абслугоўвання і дарожнага будаўніцтва і маюць права прасіць аб змене месца альтэрнатыўнай грамадзянскай службы. Цягам трох месяцаў пасля завяршэння службы асобныя прадстаўнікі маюць права на сталую працу па месцы выканання сваёй альтэрнатыўнай службы. Паводле закона, асобы, якія ўхіляюцца ад альтэрнатыўнай грамадзянскай службы, могуць патрапіць у турму на тэрмін да 5 год.

Толькі зарэгістраваныя рэлігійныя аб'яднанні могуць звяртацца ў Апарат Упаўнаважанага па дазвол на запрашэнне замежных святароў у краіну. Апарат Упаўнаважанага мусіць даць дазвол да таго, як замежныя рэлігійныя работнікі змогуць служыць у мясцовых кангрэгацыях, выкладаць або навучацца ў мясцовых установах або браць удзел у дабрачыннай дзейнасці. Такі дазвол звычайна даецца тэрмінам на адзін год, і гэты тэрмін можа быць альбо скарачаны, альбо працягнуты. Апарат Упаўнаважанага мае 30 дзён для адказу на запыт аб выдачы візы замежнаму духавенству (рэлігійныя візы) і можа адхіліць запыт без тлумачэння прычынаў. Апеляцыі не прадугледжаныя.

Паводле закона, урад дазваляе замежным місіянерам займацца рэлігійнай дзейнасцю толькі ў той вобласці, у якой зарэгістравана іх рэлігійнае аб'яднанне. Пераводы замежных святароў у межах рэлігійнага аб'яднання, у тым ліку з адной парафіі ў іншую, патрабуюць папярэдняга дазволу з боку ўладаў. Паводле закона, замежнікі не могуць ўзначальваць рэлігійныя групы. Улады могуць рабіць вымовы і высылаць замежных грамадзян, якія афіцыйна знаходзяцца ў краіне для выканання нерэлігійнай працы, у выпадку, калі тыя праводзяць якую-кольвечы рэлігійную дзейнасць. Праваахоўныя органы па ўласнай ініцыятыве або па рэкамендацыі іншых дзяржаўных органаў, для прыкладу, службаў бяспекі, могуць патрабаваць, каб замежныя святары пакінулі краіну.

Краіна з'яўляецца ўдзельнікам Міжнароднага пакта аб грамадзянскіх і палітычных правах.

Правапрымяняльная дзяржаўная практыка

Дзяржава працягвала затрымліваць і штрафваць асобаў за арганізацыю і правядзенне несанкцыянаваных рэлігійных сходаў у прыватных дамах, за празелітызм і за адмову ад службы ў войску, нягледзячы на прыняцце закона, які дазваляе праходжанне альтэрнатыўнай службы. Рэлігійныя мінарытарныя групы па-ранейшаму мелі складанасці з рэгістрацыяй і ў некаторых выпадках па-ранейшаму неахвотна падавалі заявы на рэгістрацыю, паводле звестак, праз страх перад пераследам і пакараннем. Дзяржава заявіла, што можа ануляваць рэгістрацыю некалькіх суполак Сведкаў Іеговы. Улады таксама працягвалі сачыць за мінарытарнымі і незарэгістраванымі рэлігійнымі групамі, перадусім за тымі, якія яны лічылі "замежнымі" і "культамі". Згодна інфармацыі праваабарончых групаў, адміністрацыя турмаў адмаўляла мусульманскім і пратэстанцкім святарам, а таксама святарам нетрадыцыйных веравызнанняў у доступе да зняволеных вернікаў, у той час як такі доступ мела духавенства БПЦ і рымска-каталіцкія святары. У пратэстанцкіх і іншых рэлігійных меншасцяў працягвалі ўзнікаць складанасці з атрыманнем памяшканняў для выкрыстання ў якасці храмаў. Дзяржава

адмаўляла ў візах ці ў іх працягненні адным замежным місіянерам, адначасова анулюючы свае ранейшыя адмовы іншым святарам.

Паводле словаў Сведкаў Іеговы, было тры выпадкі, калі ўлады затрымлівалі вернікаў за тое, што тыя дзяліліся сваімі перакананнямі з іншымі. У Стоўбцах 2 чэрвеня міліцыянты затрымалі двух сведкаў Іеговы, якія распавядалі пра сваю веру суседзям. 4 ліпеня справа паступіла ў суд, але была спыненая. Улады таксама ненадоўга затрымалі сведак Іеговы ў Крычаве і Мінску, але пазней адпусцілі іх без прад'яўлення абвінавачанняў.

8 лютага суд у Горках аштрафаваў Лілію Шульган, сябра мясцовай суполкі баптыстаў, на 210 рублёў (\$110) за правядзенне сходу вернікаў у яе прыватным доме ў снежні 2015 года. Шульган аспрэчыла абвінавачанне, заявіўшы, што “гэта было не набажэнства, а сяброўская сустрэча людзей, якія падзяляюць тыя самыя перакананні”.

18 ліпеня Гомельскі раённы суд пакараў мясцовага сябра Міжнароднага таварыства Свядомасці Крышны Сяргея Бондарава штрафам у 42 рублі (\$21) за правядзенне несанкцыянаванага масавага мерапрыемства і публічныя рэлігійныя спевы ў Пінску 24 траўня.

18 траўня Брэсцкі раённы суд аштрафаваў сябра Сведкаў Іеговы Віктара Каліну на 2 100 рублёў (\$1 100) за адмову служыць у войску. Суд адхіліў просьбу Каліны даць яму магчымасць прайсці альтэрнатыўную грамадзянскую службу. Суд вышэйшай інстанцыі 24 чэрвеня адхіліў яго апеляцыю, пакінуўшы Каліну на мяжы прызыву ў войска, у той час як той падаў яшчэ адзін запыт на праходжанне альтэрнатыўнай службы. Па стане на канец года Каліна не быў прызваны ў войска і далейшых зменаў не адбывалася.

Хрысціянскія групы працягвалі заяўляць, што патрабаванні да рэгістрацыі для рэлігійных групаў застаюцца складанымі і цяжкімі для выканання, што, паводле іх словаў, абмяжоўвае іх дзейнасць, душыць свабоду рэлігіі і легалізуе крымінальны пераслед асобаў за іх рэлігійныя перакананні. Яны паведамляюць, што прынцыпы, якімі кіруецца дзяржава пры ацэнцы заяваў на рэгістрацыю, застаюцца даволі шырокімі, каб па-ранейшаму даваць падставу ўладам для адхілення заяваў на рэгістрацыю ад тых групаў, якія яны лічаць непажаданымі. Улады Мар'інай Горкі 19 лютага адмовілі ў рэгістрацыі суполцы Сведкаў Іеговы. Мясцовыя ўлады ў Барысаве і Лідзе працягвалі адхіляць заявы на рэгістрацыю Сведкаў Іеговы. Улады таксама працягвалі адмаўляць у рэгістрацыі некалькім пратэстанцкім рэлігійным суполкам, у тым ліку суполцы баптыстаў у Слуцку.

2 лютага Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцяў заявіў, што ўлады могуць адклікаць рэгістрацыю “некаторых суполак Сведкаў Іеговы па ўсёй краіне” за нібыта парушэнне законаў, у тым ліку за меркаваны незаконны распаўсюд рэлігійнай літаратуры. Аб'яднанне суполак Сведкаў Іеговы аспрэчыла гэта сцверджанне і заявіла, што іх суполкі не атрымлівалі ніякіх папярэджанняў аб магчымых парушэннях закона і будуць працаваць з мясцовымі ўладамі з мэтай забяспечыць выкананне закона.

Незалежныя рэлігійныя эксперты працягвалі паведамляць пра тое, што рэлігійныя мінарытарныя групы працягваюць неахвотна падаваць заявы на рэгістрацыю, паколькі сябры групаў па-ранейшаму не хочуць прадстаўляць свае імёны ў рамках працэсу падачы заяваў праз страх перад пераследам і пакараннем з боку ўладаў.

Улады па-ранейшаму сачылі за дзейнасцю рэлігійных меншасцяў, перадусім тых, якія яны лічылі “замежнымі” або “культамі”. На думку розных назіральнікаў, дзяржаўныя ідэолагі працягвалі назіраць за дзейнасцю сябраў незарэгістраваных рэлігійных групаў на іх працоўных месцах, хоць паведамленняў пра факты іх судовага пераследу не паступала. Паводле словаў рэлігійных лідараў, супрацоўнікі дзяржаўных органаў бяспекі таксама працягвалі наведваць рэлігійныя службы зарэгістраваных пратэстанцкіх суполак з мэтай маніторынгу. Сябры суполак лічылі такія дзеянні запалохваннем і ўціскам.

Як сведчаць сябры Сведкаў Іеговы, мясцовыя ўлады Магілёва ў траўні разаслалі лісты ў школы і дзяржаўныя ўстановы вобласці, апавяціўшы кіраўніцтва аб Сведках Іеговы, месцах адпраўлення іх культуры і, паводле звестак, апісаўшы іх у абразлівых тэрмінах.

Шматлікія незарэгістраваныя рэлігійныя групы паведамлялі, што працягвалі падтрымліваць мінімальную бачную прысутнасць у сувязі з, як яны лічаць, варожым стаўленнем да іх дзяржавы і страхам крымінальнага пераследу. На думку незалежных рэлігійных экспертаў, многія зарэгістраваныя рэлігійныя суполкі таксама не жадалі паведамляць пра нападкі і абмежаванні, баючыся пакарання.

Нетрадыцыйныя рэлігійныя групы працягвалі заяўляць, што працэдуры рэгістрацыі і выкарыстання жылых памяшканняў для рэлігійных сходаў заставаліся грувасткімі і адвольнымі. 17 траўня ўлады адклікалі дазвол на правядзенне рэлігійнай службы ў прыватным доме, дадзены ў 2014 годзе зарэгістраванай суполцы Сведкаў Іеговы ў Гомелі.

У сакавіку ўлады Магілёва папярэдзілі мясцовую суполку Сведкаў Іеговы, што яна можа быць прыцягнута да адказнасці за правядзенне рэлігійных мерапрыемстваў у грамадскіх месцах і жылых раёнах і за распаўсюд рэлігійных матэрыялаў без атрымання дазволу.

Сведкі Іеговы паведамлілі, што віцебскія чыноўнікі адмовілі ім у просьбе аб правядзенні сходу ў горадзе, не даючы ніякіх тлумачэнняў.

Праваабарончыя групы паведамлялі, што адміністрацыя турмаў працягвала адмаўляць мусульманскім і пратэстанцкім святарам, а таксама святарам нетрадыцыйных веравызнанняў (любых канфесій, якія не ўваходзяць у лік чатырох, прызнаных “традыцыйнымі”) у дазволе на наведванне зняволеных у турме. У той самы час, паводле іх словаў, улады працягвалі даваць БПЦ і Рымска-каталіцкім святарам дазвол на рэгулярнае наведванне вернікаў у турме, а многія турмы мелі дачыненні з пэўнымі праваслаўнымі рэлігійнымі ўстановамі.

2 лютага Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцяў зрабіў публічную заяву, у якой раскрытыкаваў Рымска-каталіцкую царкву за тое, што тая не змагла падрыхтаваць мясцовых святароў, што прывяло да “недахопу кадраў”, які Царква спрабавала выправіць, запрасіўшы пазней на службу ў краіну вялікую колькасць святароў з-за мяжы. Ён заўважыў, што скаргі на невалоданне замежнымі святарамі рускай або беларускай мовамі былі “апраўданымі”. 5 лютага ўдзельнікі Канферэнцыі каталіцкіх біскупаў у краіне выступілі з заявай, у якой запырэнні сцвярджанню Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў, заявіўшы, што Царква навучала святароў паводле свайго меркавання, і гэта пытанне – унутраная справа Царквы. У заяву біскупскай канферэнцыі была ўключана інфармацыя пра 19 беларускіх студэнтаў, якія навучаліся ў 2015 годзе ў семінарыях краіны і за мяжой.

Рэлігійныя групы, перадусім пратэстанты, працягвалі паведамляць пра тое, што яны па-ранейшаму асцярожна ставяцца да прызелітызму і распаўсюду рэлігійных матэрыялаў праз, паводле іх словаў, агульную атмасферу запалохвання і страх перад пакараннем. Праваслаўная літаратура, як яны сцвярджаюць, застаецца даступнай па ўсёй краіне. Яны таксама паведамлілі, што БПЦ па-ранейшаму можа свабодна займацца прызелітызмам і, у адрозненне ад іншых рэлігійных групаў, па-ранейшаму дапускаецца да ўдзелу ў спансаваных дзяржавай публічных мерапрыемствах, напрыклад, сходаў, без неабходнасці атрымання папярэдняга дазволу з боку ўладаў.

У красавіку Апарат Упаўнаважанага адхіліў просьбу Сведкаў Іеговы даць дазвол на ўвоз у краіну красавіцкага нумара часопіса “The Watchtower” (“Вартаўнічая вежа”) на падставе таго, што ў часопісе ўтрымліваюцца матэрыялы, накіраваныя на “парушэнне правоў, свабод і законных інтарэсаў грамадзян, што перашкаджае ім выконваць свае абавязкі ў грамадстве і сям’і”. Сведкі Іеговы заявілі, што ў афіцыйнай адмове не ўдакладняецца, пра якія “матэрыялы” ідзе гаворка, і не выкладзена аргументацыя на карысць такога рашэння.

Рэлігійныя групы працягвалі паведамляць пра праблемы, звязаныя з набыццём нерухомасці як месца адпраўлення культуры. Яны распавялі, што перавод жылой нерухомасці ў нерухомасць для рэлігійных мэтай таксама застаецца праблематычным. Арэнда грамадскага аб’екта для правядзення рэлігійных службаў таксама была складанай задачай, асабліва для незарэгістраваных групаў. Напрыклад, некаторыя пратэстанцкія суполкі працягвалі паведамляць пра тое, што могуць падпісваць толькі кароткатэрміновыя дамовы арэнды з уладальнікамі аб’ектаў, арандаваных суполкамі, што па-ранейшаму дазваляла ўладам аказваць уціск на ўладальнікаў з мэтай разарваць або не працягнуць дамову арэнды як сродку прыпынення рэлігійнай дзейнасці. Пратэстанцкія групы заяўлялі, што яны па-ранейшаму знаходзяцца пад больш моцным уціскам, чым іншыя групы, таму што яны маюць менш магчымасцяў валодаць рэлігійнымі аб’ектамі, а іх прыватныя дамы занадта малыя, каб змясціць усіх.

Па-ранейшаму не было дасягнута ніякага прагрэсу ў справе размарозкі актываў Царквы “Новага жыцця”, хоць улады Мінска і не ўзнаўлялі сваіх спробаў выселіць Царкву з яе памяшкання, якія пачаліся ў 2007 годзе і працягваліся да 2012 года, пасля таго як улады адмовіліся рэгістраваць Царкву па месцы яе знаходжання. Царква “Новага жыцця” працягвала выкарыстоўваць памяшканне для рэлігійных мэтай, але не змагла атрымаць ад уладаў пацверджання валодання ім і таму не мела доступу да электрычнасці. Кіраўніцтва Царквы “Новага жыцця” працягвала сустракацца з мінскімі гарадскімі ўладамі для абмеркавання статусу і дзейнасці Царквы, але на канец года безвынікова.

Пасля з’яўлення артыкулаў у незалежных сродках масавай інфармацыі і паведамленняў пра скаргі мясцовых жыхароў, мінскія ўлады перазахавалі парэшткі, выкапаныя падчас працаў па пашырэнні дарогі на месцы былых Лютэранскіх могілак, якія перасталі функцыянаваць у 1968 годзе. 4 жніўня ўлады ўсталявалі мемарыяльную шыльду ў памяць тых, хто быў пахаваны на могілках.

Урад патрабаваў, каб студэнты выкарыстоўвалі падручнікі, якія, паводле прадстаўнікоў нетрадыцыйных рэлігійных групаў, садзейнічалі праявам нецярпімасці да іх і ўтрымлівалі

дыскрымінацыйныя раздзелы, у якіх такія групы называліся “сектамі”. Нягледзячы на просьбы рэлігійных групаў, дзяржава па-ранейшаму не ўносіла ніякіх зменаў у гэтыя падручнікі.

Кіраўніцтва школ сярод усіх рэлігійных групаў па-ранейшаму супрацоўнічала выключна з БПЦ на падставе канкардату паміж БПЦ і ўрадам. Школьнае кіраўніцтва працягвала запрашаць святароў БПЦ выступаць перад студэнтамі, арганізоўваць экскурсіі на аб’екты БПЦ і ўдзельнічаць ва ўрачыстасцях, праграмах і гуманітарных праектах БПЦ.

Рэлігійныя групы заяўлялі, што дзяржава працягвае прымяняць візавыя правілы такім чынам, каб абмежаваць магчымасць працы і пражывання ў краіне замежных місіянераў. Паводле дадзеных міжнароднай няўрадавай арганізацыі Forum18, у красавіку Апарат Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў адмовіў каталіцкаму святару з Індыі ў дазvole на ўезд у краіну для духоўных практык, якія ён павінен быў праводзіць у Рымска-каталіцкай парафіі пасёлка Рось Гродзенскай вобласці 22-24 ліпеня. Два папярэднія візіты Манджакала, у тым ліку і ў 2015 годзе, улады ўзгаднілі. У траўні ўлады не працягнулі дадзены раней польскаму святару дазвол на ажыццяўленне рэлігійнай дзейнасці ў Гродзенскай дыяцэзіі і адмовілі яму ў выдачы віда на жыхарства, нягледзячы на тое, што да таго ён служыў у дыяцэзіі з 1991 года.

У ліпені Апарат Упаўнаважанага адмяніў сваё папярэдняе рашэнне не працягваць дазвол на рэлігійную працу тром польскім святарам, што дазоліла ім працягваць службу ў парафіях Магілёва, Івянца і Калодзішчаў адпаведна.

10 лістапада ўлады Магілёўскай вобласці папярэдзілі мясцовую суполку баптыстаў у Бабруйску, што яе рэгістрацыя будзе скасаваная, калі суполка зноў запыціць замежных грамадзянаў выступіць падчас свайго набажэнства без афіцыйнага дазволу мясцовых уладаў. Гэта папярэджанне было выклікана візітам групы грамадзянаў ЗША, якія, паводле паведамленняў, наведалі баптысцкую службу 9 і 10 верасня і выступілі падчас яе.

Улады працягвалі даваць дазвол БПЦ на збор дабрачынных ахвяраванняў як у публічных месцах, так і на тэрыторыі яе рэлігійных аб’ектаў. Хоць закон і не абмяжоўваў іншыя рэлігійныя групы ў зборы ахвяраванняў у публічных месцах, групы заяўлялі, што яны працягвалі абмяжоўваць сваю дзейнасць па зборы сродкаў уласнымі месцамі адпраўлення культуры або іншай маёмасцю па прычыне пераследу з боку ўладаў у выпадку, калі яны рабілі спробу збіраць ахвяраванні ў іншых месцах.

Раздзел III. Статус грамадскай павагі да свабоды веравызнання

БПЦ, у прыватнасць мінская парафія Храма Увядзення ў храм Найсвяцейшай Багародзіцы, працягвала штогадовае ўшанаванне ў якасці аднаго са сваіх святых і пакутнікаў Гаўрылы Беластоцкага, малога дзіцяці, нібыта забітага габрэямі ў Гродна ў 1690 годзе. Лідары габрэйскай суполкі зноў выказалі сваю заклапочанасць памінальнай малітвай, якая прагучала ў гадавіну смерці Беластоцкага. Тэкст малітвы ўключаў урывак, у якім гаворыцца, што “адданы пакутніцкай смерці мужны Гаўрыла падвернуўся падману габрэяў”.

У траўні ў Валожыне невядомыя здзейснілі акт вандалізму ў дачыненні да мемарыялу ў гонар 800 мясцовых габрэяў, забітых у 1942 годзе непадалёк ад мястэчка Івянец. Частка мемарыяльнай шылды была пашкоджаная, а на плоце мемарыялу была намалёваная

свастыка. 25 траўня ўлады Валожына распачалі крымінальную справу, аднак па стане на канец года следства не дасягнула ніякага прагрэсу.

9 ліпеня прадстаўнікі мінскай габрэйскай суполкі паведамілі, што заўважылі жоўтую фарбу на помніку Халакосту “Яма”, прысвечаным ахвярамі мінскага гета. Улады распачалі расследаванне пасля зваротаў з боку Саюза беларускіх габрэйскіх грамадскіх аб’яднанняў і суполак, але па стане на канец года не паступала ніякіх паведамленняў.

19 лістапада мясцовыя габрэйскія актывісты паведамілі, што невядомыя вандалы аблілі чорнай фарбай помнік, усталяваны ў памяць тысяч габрэяў, забітых фашыстамі падчас Халакосту ў Магілёўскім гета. Міліцыя распачала крымінальнае расследаванне і 22 лістапада затрымала 4-х чалавек, якія, паводле звестак, прытрымліваліся фашысцкіх ідэяў і належалі да мясцовай групы скінхэдаў. Міліцыя ўстанавіла асобы чатырох падразраваных і выставіла ім абвінавачанні. Па стане на канец года расследаванне працягвалася.

У лістападзе неапазнаныя асобы намалявалі свастыку на мемарыяльнай шылдзе, размешчанай на месцы былога габрэйскага гета ў цэнтры Пінска ў памяць габрэйскіх ахвяраў Халакосту, а таксама ў памяць цыганоў, партызанаў і падпольшчыкаў, забітых фашыстамі ў час Другой сусветнай вайны. 30 лістапада міліцыя Пінска распачала расследаванне акта вандалізму супраць мемарыялу. На канец года інфармацыі наконт стану, у якім знаходзіцца расследаванне, не паступала.

Раздзел IV. Палітыка ўрада ЗША

У траўні супрацоўнікі амбасады ЗША і запрошаны прафесар рэлігіі са Злучаных Штатаў, прыезд якога быў спансаваны амбасадай ЗША, сустрэліся з Упаўнаважаным па справах рэлігій і нацыянальнасцяў для абмеркавання рэлігійнай сітуацыі ў краіне, уключна з патрабаваннямі да рэгістрацыі і дзейнасці рэлігійных групаў, візавымі рэгуляцыямі ў дачыненні замежнага духавенства і распаўсюдам рэлігійнай літаратуры.

Часовы павераны ў справах і іншыя супрацоўнікі амбасады працягвалі рэгулярна сустракацца з прадстаўнікамі рэлігійных меншасцяў. З габрэйскімі рэлігійнымі групамі яны абмяркоўвалі праявы антысемітызму і захавання габрэйскай рэлігійнай спадчыны; са Сведкамі Іеговы, сябрамі Міжнароднага таварыства Свядомасці Крышны і пратэстанцкімі суполкамі - дзяржаўныя абмежаванні рэгістрацыі і дзейнасці. Супрацоўнікі амбасады таксама працягвалі праводзіць рэгулярныя абмеркаванні абмежаванняў свабоды веравызнання з актывістамі, якія выступаюць за рэлігійную свабоду, рэлігійнымі лідарамі, юрыстамі, што спецыялізуюцца ў пытаннях рэлігіі, і прадстаўнікамі ініцыятывы “За свабоднае веравызнанне” (група актывістаў грамадзянскай супольнасці, якая прасоўвае ідэі рэлігійнай цярымасці).

У якасці часткі спансаванага амбасадай візіту прафесара рэлігіі са Злучаных Штатаў Часовы павераны арганізаваў сустрэчы з прадстаўнікамі мінарытарных рэлігійных суполак краіны, што дало яшчэ адну магчымасць абмеркаваць іх становішча і найлепшыя сродкі абароны іх права на вызнанне сваёй веры.